

Charles de Foucauld: El prefaci de la seva conversió, no el van escriure els musulmans?

Jordi Giró

Coordinador, junt amb la seva esposa Pepa, de la Unió, per a les llengües catalana i castellana.

Una conversió sota el signe de la interpel·lació de la fe de l'altre

LA VIDA DE CHARLES DE FOUCAULD està indissociablement vinculada a les «terres d'Islam». Bona part de la posada en escena de la seva existència fou representada amb el teló de fons de la fe musulmana al Magrib, a Algèria o viatjant pel Marroc, o bé al Pròxim Orient, a Síria i a Terra Santa i, finalment, al Hoggar (Beni-Abbès, Tamanrasset i l'Asekrem), amb el poble tuareg. És ben coneguda, també, la seva vocació missionera de desbrossador (*défricheur*) dedicada particularment a establir relacions d'amistat amb els tuareg, amb vista a fer-los proper el cristianisme perquè, algun dia —potser caldran segles, dirà— puguin conèixer el Crist i així convertir-se a la fe en el Déu de Jesús. I finalment és notori, alhora, que Charles de Foucauld, en la seva joventut, va realitzar un viatge d'exploració al Marroc, entre 1883 i 1884, en el qual, en contacte amb el testimoni de fe dels musulmans d'aquell país, s'inicià el procés de la seva conversió d'obertura a la transcendència, orientat cap al cristianisme.

En aquest article em proposo, només, reflexionar sobre com aquest fet ha pogut influir en el desplegament de la seva espiritualitat posterior. Tal com suggereix la pregunta que he utilitzat per títol, vull mostrar com, tot i que, pròpiament, no podem parlar d'una influèn-

cia de l'Íslam, com a tal religió, en el retorn a la fe cristiana de Foucauld —ell mai no es va dedicar a estudiar l'Íslam des d'un punt de vista teòric, com per exemple sí que féu Louis Massignon, i no sembla que s'hagués sentit mogut a realitzar una conversió en aquesta fe—, aquest inici, sota la interpellació de la fe de l'altre, és el que podríem anomenar el moment zero de les etapes d'evolució interior de l'espiritualitat de Charles de Foucauld. Se'n deriven conseqüències indesitjables per a aquest estil foucauldà de viure la fe que hem anomenat «espiritualitat de Natzaret».

Els dos relats de la conversió

Conservem dos relats diferents del seu retorn a la fe catòlica, que de petit havia rebut i de la qual s'havia allunyat durant dotze anys, escrits en moments ben diversos i amb intencions ben diverses també. En els dos casos es tracta de relats molt allunyats, en el temps, dels esdeveniments que hi relata i hi evoca.

El primer és la meditació que el mateix Charles fa durant el *Recés a Natzaret*, escrit el 1897 (ens separen onze anys de l'esdeveniment) i són unes notes que mai no van ser dirigides a ningú en concret. Són una mena d'autoreflexió avaluativa, en un moment àrid de la seva recerca espiritual: «Per quines estratagemes, Déu de bondat, us heu donat a conèixer a mi? De quines marrades us heu servit? Per quins suaus i forts mitjans exteriors? Per quina colla de circumstàncies sorprenents en què totes s'han aplegat per impulsar-me cap a vós, solitud inesperada, emocions, malalties d'éssers estimats, ardorosos sentiments del cor, retorn a París com a conseqüència d'un esdeveniment sorprenent!... I quines gràcies interiors! Aquesta necessitat de solitud, de recolliment, de piadoses lectures, la necessitat d'anar a les vostres esglésies, jo que no creia en vós, aquest neguit de l'ànima, aquesta angoixa, aquesta recerca de la veritat, aquesta pregària: «Déu meu, si existiu, feu-m'ho conèixer!» Tot això era la vostra obra, Déu meu, solament la vostra obra... Una bella ànima us secundava, però per mitjà del seu silenci, la seva dolçor, la seva bondat, la seva perfecció...

“ Foucauld tenia una vocació missionera de desbrossador, dedicada a establir relacions d'amistat amb els tuareg per fer-los proper el cristianisme de manera que algun dia —potser caldran segles, dirà— puguin conèixer Crist i convertir-se a la fe en el Déu de Jesús.

ella es deixava veure, era bona i escampava el seu perfum atractiu, però no actuava! Vós, Jesús meu, salvador meu, ho fèieu tot, tant dins com fora!... M'havíeu atret a la virtut per la bellesa d'una ànima, en la qual la virtut m'havia semblat tan bella, que, irrevocablement, havia encisat el meu cor... Vós em vau atreure a la veritat per la bellesa d'aquesta mateixa ànima. Em vau fer aleshores quatre gràcies: la primera fou inspirar-me aquest pensament: «ja que aquesta ànima és tan intel·ligent, la religió en què creu tan fermament no pot ser una bogeria, com jo penso»; la segona fou inspirar-me aquest altre pensament: «Ja que aquesta religió no és pas una follia, potser hi pot haver dins la veritat, ja que no existeix en cap altre lloc de la terra ni dins de cap sistema filosòfic»; la tercera fou dir-me: «estudiem, doncs, aquesta religió: agafem un professor de religió catòlica, un sacerdot instruït i mirem què és i si cal creure el que ella diu»; la quarta fou la gràcia incomparable d'adreçar-me per a rebre aquestes lliçons de religió al pare Huvelin... Fent-me entrar en el seu confessional, un dels darrers dies del mes d'octubre, crec que entre el 27 i el 30, vós vau concedir-me tots els béns, Déu meu: si hi ha alegria al cel a la vista d'un pecador que es converteix, n'hi hagué sens dubte quan vaig entrar en aquest confessional! [...] vaig demanar lliçons de religió: ell em va fer agenollar i confessar-me i m'envià a combregar tot seguit... No puc deixar de plorar pensant-hi i no vull pas impedir el meu vessament de llàgrimes, són tan justes, Déu meu: Quin doll de llàgrimes haurien de vessar els meus ulls tot recordant aquelles misericòrdies! [...] Aquell tendre i creixent amor per vós, Senyor Jesús meu, aquell gust per la pregària, aquella fe en la vostra paraula, aquell sentiment profund del deure de l'almoina, el desig d'imitar-vos, aquella paraula del pare

Huvelin en un sermó que «Vós havíeu talment escollit el darrer lloc, que mai ningú no us l'havia pres», tan inviolablement gravada en la meva ànima, aquella set d'oferir-vos el més gran sacrifici que em fos possible de fer-vos deixant per sempre una família que feia tota la meva felicitat i marxant-ne molt lluny a viure i a morir... Aquella recerca d'una vida conforme a la vostra, en la qual jo pogués compartir completament la vostra abjecció, la vostra pobresa, el vostre humil treball, el vostre anorreament, la vostra obscuritat...» («Recés a Nat-zaret», dins: *Ecrits espirituals*. Barcelona: Proa, 1996).

La segona versió és en unes cartes escrites l'any 1901 (ens separen quinze anys de l'esdeveniment) al seu amic Henry de Castries, que li ha enviat el seu llibre *L'Islam. Impressions et études*. Charles de Foucauld acabava de ser ordenat sacerdot i estava a punt d'emprendre l'aventura de retornar al Marroc, o d'apropar-s'hi almenys, i per això demana consell a Castries per a trobar el lloc idoni de la frontera d'Algèria per a establir-hi un punt d'ancoratge des d'on poder-hi penetrar. Foucauld respon a un Henry que ha estat *seduït* per l'Islam i a qui voldria ajudar a no perdre la fe catòlica. La primera carta, datada el 15 de juliol, comença per un elogi de l'adoració que Castries ha reconegut en la pregària dels fidels de l'Islam, que Foucauld comparteix però veu com a imperfecta, i matisa l'impacte que l'Islam ha tingut en la seva pròpia història personal: «Si Déu realitza els meus desitjos de zaouïa al Sàhara, no desespere que vostè ens faci una visita molt i molt llarga, i que puguem adorar Déu plegats amb tota l'ardor dels nostres cors “en esperit i en veritat”, en aquests països en què la gent adora, però ho fa, per desgràcia, fora de la veritat, i en unes condicions que impossibiliten la perfecta unió amb Déu... L'islamisme té un gran poder de seducció: *a mi m'ha seduït en excés*. Ara bé, la religió catòlica és veritable... Tenim com a model diví el Nostre Senyor Jesús, pobre i cast, que no respon al mal i ho suporta tot amb pau, i perdona i beneeix. Per a l'Islam, l'exemple és Mahoma, que s'enriqueix, no desdenya els plaers dels sentits i guerra: d'aquestes dues fonts tan oposades, quins corrents oposats no han de néixer! Al final, el fonament de l'amor, de l'adoració, és perdre's, abismar-se en allò que s'estima i mirar la resta com un no-res: l'Islam no té prou me-

«Tan aviat com vaig creure que hi havia un Déu, vaig comprendre que havia de viure només per a Ell: la meva vocació religiosa va néixer a la mateixa hora que la meva fe: Déu és tan gran! Hi ha tanta diferència entre Déu i tot el que no és Ell...»

nyspreu de les criatures per a ensenyar un amor de Déu digne de Déu: sense la castedat i la pobresa, l'amor i l'adoració no poden deixar de ser molt imperfectes; perquè quan algú estima apassionadament, se separa de tot allò que el pugui distreure, ni que sigui un instant, de l'ésser estimat, i es llança i es perd totalment en ell...» (*Lettres de Charles de Foucauld à son ami Henry de Castries*, edició a cura de J.F. Six i B. Cuisiner, Éd. Nouvelle Cité, setembre de 2011, traduccions catalanes d'Annie Bats).

El 14 d'agost, quan ha acabat de llegir el llibre que en l'anterior carta només havia iniciat, li agraeix l'estudi tan il·luminador, que ajuda a comprendre i restituir la veritat d'aquesta religió i reabilita els seus records amb relació a l'Islam en aquests termes: «Utilitzo la meua lletra més menuda per a xerrar una llarga estona amb vostè, jo que acabo de gaudir durant tres setmanes de la seva conversa amb la lectura de "L'Islam"... El beneixo per haver fet tots els possibles per aportar a les ànimes els beneficis de la veritat sobre l'Islam, i alliberar-les d'aquest feix de faules que cada dia hem de sentir i ens fan mal. ¿Ens ha d'estranyar que els musulmans tinguin idees falses sobre la nostra religió, quan gairebé tots en tenim d'igual de fantasioses sobre les seves creences?... No puc deixar de dir-ho una altra vegada, el seu llibre ha estat summament edificant per a mi i hi he trobat una sèrie d'exemples a imitar, incloent-hi el seu... "Allah-akbar", Déu és més gran, més gran que totes les coses que podem enumerar... Començaré, tal com Eulogi, amb la meua confessió: la seva fe només ha trontollat una mica; per desgràcia, la meua va quedar ben morta durant anys: durant dotze anys, vaig viure sense cap mena de fe: res no em semblava prou demostrat; trobava que la fe idèntica amb la qual

se segueixen religions tan diverses les condemnava totes; la de la meua infància em semblava la menys admissible de totes, amb el seu 1=3 que m'era difícil d'acceptar; l'islamisme em plaïa molt, amb la seva senzillesa, senzillesa en el dogma, senzillesa en la jerarquia, senzillesa en la moral, tot i que veia clarament que no tenia fonament diví i que aquesta no era la veritat; els filòsofs no es posen d'acord: durant dotze anys no vaig negar res ni creure res, vaig desesperar de la veritat, sense ni tan sols creure en Déu, considerant que no hi havia proves prou evidents... Durant la meua estada a París, on feia imprimir el meu viatge al Marroc, em vaig trobar amb persones molt intel·ligents, molt virtuoses i molt cristianes; vaig pensar —disculpi les meves paraules, repeteixo en veu alta els meus pensaments— “que potser aquesta religió no era absurda”; al mateix temps, una gràcia interior molt potent em movia: vaig començar a anar a l'església, sense creure, perquè només allà em sentia bé, i em passava llargues hores repetint aquesta estranya pregària: “Déu meu, si existiu, deixeu que Us conegui!”... Se'm va acudir que m'havia d'informar sobre aquesta religió, en la qual potser hi havia aquesta veritat que desesperava de trobar, i vaig pensar que el millor era rebre classes de religió catòlica, com havia rebut classes d'àrab; i de la mateixa manera que havia buscat un bon taleb perquè m'ensenyés àrab, vaig buscar un sacerdot erudit perquè em donés informacions sobre la religió catòlica...

Em van parlar d'un sacerdot molt distingit, antic alumne de l'Escola Normal; el vaig trobar al confessional i li vaig dir que no venia pas a confessar-me, ja que no tenia fe, sinó que desitjava alguna informació sobre la religió catòlica... El bon Déu va acabar així l'obra de la meua conversió, que havia iniciat tan poderosament amb aquesta gràcia interna que m'empenyia de manera gairebé irreprimible cap a l'església: el sacerdot desconegut a qui Ell em va dirigir, que combinava una gran erudició amb una virtut i bondat encara més gran, es va convertir en el meu confessor, i durant els quinze anys que han transcorregut des d'aleshores, no ha deixat de ser el meu millor amic... Tan aviat com vaig creure que hi havia un Déu, vaig comprendre que havia de viure només per a Ell: la meua vocació religiosa va néixer a

la mateixa hora que la meva fe: Déu és tan gran! Hi ha tanta diferència entre Déu i tot el que no és Ell...

En un primer moment, la fe va haver de superar molts obstacles; jo que tant havia dubtat, no ho vaig creure tot en un sol dia; de vegades els miracles de l'Evangeli em semblaven increïbles; de vegades volia incorporar fragments de l'Alcorà a les meves oracions. Tot i així, la gràcia divina i els consells del meu confessor van dissipar aquests núvols... Volia ser religiós, viure només per a Déu i fer allò més perfecte, fos el que fos... No em sentia fet per a imitar la seva vida pública en la predicació: per tant, havia d'imitar la vida oculta de l'humil obrer de Natzaret... Per què aquesta llarga confessió, estimat amic? Perquè, en llegir les dues cartes que va tenir la bondat d'escriure'm, vaig pensar que hi havia lleus semblances entre el seu estat d'ànim d'ara i el que tenia jo fa quinze anys —lleus, ben lleus, afortunadament, ja que la seva fe només trontolla una mica, mentre que la meva era morta—; i, sobretot, perquè la seva vida és tota virtut i bones obres, mentre que la meva, per desgràcia, era tot el contrari...»

Si comparem ara aquests dos fragments, podem reconèixer-hi dues coses: la importància que Foucauld atorga a les relacions personals, concretament al testimoni callat de Marie de Bondy, que ha estat el veritable artífex de l'acostament a Déu de Charles, i l'acompanyament acollidor i respectuós del moment de Déu en l'altre, de Huvelin. I, també, les diferències que hi ha entre ambdós textos pel que fa al rol de l'Islam en la seva conversió. Bona part del nou estil espiritual foucauldià (predicar amb l'exemple, amb el que hom és més que amb el que hom diu o fa, i l'acollida exquisita de l'altre, del més allunyat, a través d'una amistat sense segones intencions amagades) està ja present en aquests dos relats i des del mateix moment de la conversió.

En el primer text no es fa cap referència a una possible influència directa de l'Islam en la seva conversió. En canvi, en el segon relat l'Islam hi apareix com a teló de fons. Són textos amb finalitats diverses. Foucauld n'adreça un a Henry de Castries, mentre que l'altre és una reflexió sense destinatari. En el segon escrit, per a establir una major empatia, potser fins i tot forçant un xic el llenguatge i posar-se

en la pell del destinatari, usa la paraula seducció manllevada de Castries: «L'islamisme té un gran poder de seducció: *a mi m'ha seduït en excés*.» Una mínima prudència hermenèutica suggeriria no absolutitzar ni la primera versió ni la segona, i prendre bona nota del context en el qual cal llegir aquestes rememoracions.

Finalment, hi ha dos aspectes més d'aquests relats que convé no perdre de vista: la dimensió de recerca «moderna i científica» —*la rage laïque de comprendre*— de Déu (manifestada a través de l'estranya pregunta/pregària de Foucauld: «Déu meu, si existiu, feu-m'ho conèixer»!) i la pobresa de Jesús —la kenosi en paraules teològiques— que esdevindrà una de les seves obsessions més agudes: imitar Jesús en tot fins al darrer lloc.

Podríem establir un paral·lelisme entre els dos textos i la visió de Déu que proposen l'Islam i el cristianisme, i suggerir que, mentre que, en el segon, Foucauld reflexiona sobre la grandesa de Déu i la seva dissimilitud entre aquest i les creatures —*modo islamico: Allah akbar!*— en canvi, en el primer, es procedeix *modo cristiano*: mostrant que la grandesa de Déu rau precisament i inesperadament, en la seva petitesse i proximitat: Encarnació, Kenosi, Passió i Mort de Jesús! En el primer text Foucauld cita les paraules de Huvelin, «Vós havíeu talment escollit el darrer lloc, que mai ningú no us l'havia pres», sense entendre encara el sentit irònic i subtil de la reflexió: que no es pot «competir» amb Jesús a l'hora d'ocupar el darrer lloc, perquè Ell l'ha ocupat, d'una vegada per totes i de tal manera aquest lloc, que mai ningú no el podria gosar ni imitar.

Conversió o conversions?

La major part dels biògrafs de Charles de Foucauld acostumen a situar-ne la conversió, en singular, en una data ben precisa, a finals d'octubre de 1886.

Hi ha una primera interpretació, sincrònica i puntual, la més repetida, que ho presenta com una transformació interior: Primer, un procés de preparació en contacte amb l'Islam, en terres d'Algèria, el

“ Als ulls dels biògrafs, Foucauld és un fill pròdig, famós i de bona família, que retorna a la casa del Pare. Un heroi que, en la seva vida exòtica, com l'Indiana Jones dels nostres dies, unificava patriotisme, heroisme, fe catòlica i relats d'aventures.

1881 i en el viatge de descobriment del Marroc 1883-1884. Segon, un procés de gestació relativament curt durant la redacció de l'obra *Reco-naissance au Maroc*, entre 1884-1885. Tercer, un desencadenant final amb confessió, amb l'Abbé Huvelin entre el 27 i 30 d'octubre de 1886. Segons aquesta primera versió, Charles hauria estat agnòstic des dels quinze o setze anys (1874 aprox.), fins a 1886. Feta la conversió, Charles de Foucauld hauria entrat (o retrobat?), de cop i sense matisos, en una dimensió espiritual radical que ja no abandonaria mai més, i hauria iniciat un recorregut vital de recerca de la seva veritable vocació, passant per un primer pelegrinatge a Terra Santa el 1888 i ingressant a la Trapa, orde on serà de 1890 a 1897, fins a trobar a partir d'aquest moment un nou estil d'espiritualitat: l'espiritualitat de Natzarat.

Aquesta primera interpretació s'explica per dues raons: Primer, pel que Foucauld mateix dóna a entendre en les confidències escrites el 1897, donant peu a fer una lectura «paulina» de la seva conversió: una «caiguda del cavall». I, segon, per l'atracció meravellosista i exemplar que va generar en els biògrafs de Foucauld, particularment en la versió de René Bazin de 1921 (*Charles de Foucauld. Explorateur au Maroc, ermite au Sahara*, 1921 —reed. Éd. Nouvelle Cité, 2003). Foucauld apareixia als seus ulls com una mena de paradigma de fill pròdig, famós i de bona família, que retornava a la casa del Pare. Un heroi que, en la seva vida exòtica, a l'estil de l'Indiana Jones dels nostres dies, concentrava els valors de patriotisme i heroisme, i els unificava amb els valors més tradicionals de la fe catòlica francesa barrejats amb els relats d'aventures.

Es dibuixa un personatge, doncs, tan viril i tan allunyat com sigui imaginable de la «beateria» de sagristia i amb l'atractiu del tremp de

la gosadia de les gestes més extremes. De fet, es cedia fàcilment a la pintura d'un quadre biogràfic en el qual es projectaven els desitjos de tota una generació de creients: una irrupció extraordinària de Déu en la vida d'un home dissolut, al qual gairebé s'imposava la fe pel pes d'una evidència exterior, amb un *coup de foudre*, i que marcava el camí exemplificant de retorn a la fe per a tots els francesos descreguts. Foucauld esdevingué, així, gràcies a la biografia de René Bazin, un nou model d'espiritualitat gràcies a la construcció literària d'un «mite», obra que li va donar la notorietat, i de la qual es van vendre milers d'exemplars. Bazin hi pinta una escena ben teatral:

«—Pare, no tinc fe, li demano que m'ensenyi.

El senyor Huvelin va mirar-lo:

—Posi's de genolls, confessi's a Déu: vostè creurà.

—Però si no he vingut per això...

—Confessi's.

L'home que volia creure va sentir que el perdó era la condició de la llum. Es va agenollar i va confessar tota la seva vida.

Quan el sacerdot va veure com s'alçava el penitent absolt, va continuar:

—Està en dejú?

—Sí.

—Vagi a combregar!»

Tanmateix hi ha una segona versió, la versió que ve de Louis Masignon —amic directe de Charles de Foucauld— i passa per Jean-François Six, més diacrònica i progressiva, més interessant i menys mítica, més «històrica» en el sentit rigorós del terme, que entén que Charles de Foucauld va anar realitzant en la seva vida tot un seguit de conversions, i que hom pot descobrir-hi uns moments especialment significatius en aquest camí de transformació interior. Tots ells s'haurien de llegir, més aviat, com a fites d'un únic procés d'acostaments progressius vers Déu o bé com etapes d'una descoberta *in crescendo*. El 1886 no seria més que un dels moments d'aquesta llarga història, potser el moment de desbloqueig o de revelació inicial, d'una recerca espiritual especialment intensa, però no pas una «caiguda definitiva» del cavall de l'agnosticisme.

“ El viatge de retorn a la fe catòlica de Foucauld s'inicià pel descobriment (la paraula clau de Foucauld és el «reconeixement») interpellador de la fe d'altri, i per l'amistat de persones de fe musulmana.

Aquests moments podrien ser, successivament: Primer, el viatge d'exploració al Marroc, entre 1883 i 1884. Segon, la conversa/confessió amb Huvelin el 1886. Tercer, el pelegrinatge a Terra Santa el 1888. Quart, l'entrada a la Trapa el 1890. Cinquè, la dispensa dels vots el 1897 i l'estada a Natzaret/Jerusalem de 1897 a 1900 amb les monges clarisses. Sisè, molt especialment, el moment de l'ordenació sacerdotal el 1901 amb la seva posterior estada a Beni-Abbès i Tamanrasset. I, finalment, setè, el que alguns han anomenat la segona conversió de Charles de Foucauld, la crisi moral, psíquica, física i espiritual viscuda, a les portes de la mort, l'hivern de 1907, en la qual experimenta el fracàs més absolut de totes les seves expectatives de «convertidor d'infidels». Si haguéssim de triar tres d'aquestes dates, potser cal escollir la confessió amb Huvelin de 1886, l'ordenació sacerdotal el 1901 i, finalment, la crisi del 1907.

J. F. Six proposa una visió de Charles de Foucauld com un paradigma per a la recerca espiritual de l'home actual («un far per a la nostra època», diu, «junt amb Thèrese de Lisieux»), però interpreta el seu camí d'una altra manera: és paradigmàtic, sí, però en el sentit que representa molt bé l'home modern agnòstic, el científic cultivat, que vol creure en Déu, que cerca a les palpentes la veritable transcendència de Déu, estavellant la «ràbia laica de comprendre» contra el silenci de Déu, que es deixa fer per un amor més gran que el condueix, i al qual s'adapta, sense abandonar, però, en cap moment, ni l'exigència de racionalitat «de la modernitat», ni «la nit» de la seva recerca: «Un altre biògraf [...], parla d'un “salt al buit que li imposa el pare Huvelin a l'església de Saint-Augustin”: com podem pensar que Foucauld s'abandonés a un acte tan irracional? Aquí se suggereix, com gairebé en totes les biografies, que Huvelin hauria proferit una ordre

autoritària: “Posi’s de genolls i confessi’s”. En canvi, quan el mateix Foucauld explica aquesta conversió, es limita a dir que va entrar al confessionari “a finals d’octubre, entre el 27 i el 30, crec”, i afegeix: “Em va fer posar de genolls i confessar-me.” S’ha traduït aquest “em va fer” en un dictat imperatiu. Ara, ¿és raonable pensar que Huvelin, tan delicat amb les persones que trobava, hauria estat capaç de dirigir-se a Foucauld, així que se li va acostar, amb la brutalitat d’un militar avesat a manar? ¿No hauríem de pensar, simplement, que a les paraules que Foucauld li va adreçar, Huvelin va respondre iniciant amb ell una conversa delicada i fina, tan bé com sabia, i que, després d’aquesta conversa profunda durant la qual Foucauld va sentir-se escoltat i compès, a Huvelin li va semblar senzill i natural concloure aquestes confidències amb una confessió? S’entesten, però, a imaginar una pel·lícula amb, d’una banda, el sacerdot que hauria tingut una il·luminació i hauria proferit una ordre i, de l’altra, l’orgullós descregut que hauria estat subjugat i s’hauria doblegat; ¿com es pot seguir escrivint en aquest sentit, i és un religiós, A. Châtelard, qui parla, que “en obligar-lo a una actitud d’humilitat en la confessió” mossèn Huvelin “va provocar el gir total”?» (Jean-François Six: *Charles de Foucauld autrement*. Desclée de Brouwer. Paris, 2008, p. 53. Vg. també: *Charles de Foucauld Abbé Huvelin. 20 ans de correspondance entre Charles de Foucauld et son directeur spirituel 1890-1910*. Nouvelle Cité, Paris, 2010)

En qualsevol cas, em sembla més plausible que no pas la primera, o si més no, més interessant, aquesta segona versió. En conclusió, doncs, cal que prenguem consciència que no hi ha un sol Foucauld, sinó diverses versions, més o menys interpretades i preconcebudes, de la seva biografia i —no podia ser altrament— diferents aproximacions al moment o a les etapes de la seva (o seves) conversió(ons).

El viatge de retorn a la fe catòlica de Charles de Foucauld s’inicià, doncs, ben sorprenentment, tal com ens planteja el segon text de la conversió, pel descobriment (la paraula clau de Foucauld és el «reconeixement») interpellador de la fe d’altri, i per l’amistat de persones de fe musulmana. Crec que sense tenir present aquesta dada, gairebé no s’entendria res del desplegament de la vida de Charles de Foucauld, la qual es va vincular i relacionar, ja des d’un bon comença-

ment, de manera indestriable amb la manera de viure la fe de persones musulmanes. Durant el viatge d'exploració de Foucauld pel Marroc entre els anys 1883-84, va ser a Tissint on va trobar les zaouïes, una mena de comunitats religioses dedicades a l'ensenyament i a la pregària.

És aquí on descobreix, per primer cop, el sentit pregon de la pregària —cinc cops al dia— dels musulmans: l'adoració i la presència constant del Déu anunciat bellament per la veu dels muezins des dels minarets, que conviden tothom a sotmetre's a la voluntat del Totpoderós: *Alha akbar!* (Déu és gran, el més gran!). I també resta corprès per la immensitat de la nit i el paisatge.

Ni seducció ni trasbals, sinó reconeixement

Tanmateix, cap d'aquestes experiències, ni l'espectacle de la pregària col·lectiva, ni les zaouïes, ni la bellesa del paisatge, ni l'Islam com a religió, en si, no semblen donar la clau d'explicació d'aquesta obertura cap a la transcendència. La clau està en un altre lloc: en les relacions d'amistat que va establir. Concretament amb dues persones, Hadj Bou Rehim i Bel Qassem.

Charles de Foucauld usa per a descriure el seu estat davant d'aquestes experiències dos mots de significació ben diversa: *seduction* i *bouleversement*. Però, a parer de Louis Gardet, de fet, del que hauríem de parlar, més aviat, és d'unes relacions humanes que foren com una mena de reactiu que actuà de revelador: «El seu coneixement explícit de l'Islam no va ser un coneixement directe dels dogmes. ¿En què va consistir, doncs, aquest xoc espiritual experimentat en “terra d'Islam”, aquesta llum sorgida a les senderes del Marroc? Aquest és el pensament de Louis Gardet: “La fe dels homes musulmans que va conèixer va actuar com un reactiu que el va a tornar a situar, dins el misteri cristià, davant de Déu transcendent i immanent, tot alhora.” Aquesta fe dels musulmans va provocar una reacció que es va traduir en una conversió, com fa un catalitzador: la força d'un Hadj Bou Rhim, la fe d'un Bel Qassem El Hamouzi. Aquesta fe va sacsejar la

incredulitat en què vivia Charles de Foucauld des de 1874, quan tenia setze anys. No hi va haver “seducció”, sinó un “trasbals profund”, en paraules seves.»

És a l'amic Hadj Bou Rhim a qui es declarà, sorprenentment, cristià (en àrab es produeix un equivoc, atès que cristià i europeu no es poden distingir, car s'empra el mateix mot per a ambdós conceptes), tot i no ser creient en aquells moments, en ser reconegut com a viatger europeu d'incògnit i no pas jueu de pas. I fou Bel Qassem qui li salvà la vida d'una manera totalment desinteressada. Al final del viatge d'exploració secreta, Charles i Mardoqueu, el rabí que l'acompanya i li serveix de tapadora per a no ser descobert, són atacats pels seus guies. Però un d'ells, Bel Qassem, ho impedeix jugant-s'hi la pròpia vida.

«És lícit plantejar-se la següent pregunta: l'Islam d'aquells homes ¿no va ser, d'alguna manera, el “prefaci” a la seva conversió? Fixem-nos novament en les línies finals de la seva introducció: “Com expressar-vos el meu agraïment i el meu disgust per no poder demostrar-vos-el?”»¹

En la introducció de l'edició de *Reconnaissance au Maroc*, efectivament, hi figura aquest «reconeixement» tan explícit i revelador del que ha suposat per a Foucauld, en clau interior i espiritual, l'aventura expedicionària: «Hadj Bu Rhim, Bel Qassem el-Hamuzi, que amb risc de les seves vides m'han protegit del perill, vostès, a qui dec la vida, vostès de qui el record m'omple d'emoció i de tristesa, on són ara mateix? Viuen encara? Tornaré a veure'ls mai? Com expressar-los el meu reconeixement i com lamento no haver pogut manifestar-lo? Finalment, que tots aquells que no esmento, sigui per l'oblit o perquè la llista seria massa llarga, rebin l'homenatge de la meva gratitud.» (Foucauld, *Reconnaissance au Maroc*, París, Ed. Harmattan, 1998).

En tot cas l'Islam que va transformar Charles és un Islam amb rostre personalitzat. Són persones concretes, amb noms i cognoms. Foren aquells que el van acollir amb el sentit de l'hospitalitat sagrada oriental, els quals amb els seus gestos van fer despertar, de bell nou,

1. Kergoat: *op. cit.*, p. 49.

“ En tot cas l'Islam que va transformar Charles és un Islam amb rostre personalitzat. Són persones concretes, amb noms i cognoms. Els que el van acollir amb el sentit de l'hospitalitat sagrada oriental, i que van fer despertar en ell alguna cosa de més gran.

en Charles alguna cosa de més gran en ell. I això perquè, o bé li van salvar la vida, o bé van comprendre la seva delicada situació, i no el van ni delatar ni posar en perill. El títol de l'obra, *Reconnaissance au Maroc*, juga molt subtilment, per tant, amb el doble sentit de la paraula, descoberta geogràfica, però alhora reconeixement com a profunda gratitud i homenatge a la lleial amistat que hi ha trobat, i que de fet, passat el temps, recordarà i reconeixerà com un reflex de l'acollida i l'amistat de Déu, i que esdevindrà el centre de la seva espiritualitat.

L'exploració del Marroc es pot interpretar, doncs, més enllà del descobriment geogràfic i de l'aventura, més enllà del que va conèixer de l'Islam, com un esclat de llibertat humana i alhora com una manifestació, en ella, de la presència del mateix Déu. Charles de Foucauld experimentà, per primera vegada —i aquest «*saisir les circonstances*» només seria la primera de moltes més!—, la pregona significació religiosa de l'esdeveniment, o sigui: que Déu ens parla a través d'allò que ens passa, quan apurem, a fons, la llibertat personal. Quan els fills de Déu actuen amb plena llibertat, quan s'hi juguen l'existència, Déu els (ens) condueix, de manera insospitada, cap a Ell i es revela a través d'ella! Vet ací l'experiència reveladora del viatge de Charles! És només després d'onze o quinze anys passats els esdeveniments de la primera conversió, que fou capaç de copsar-ne el significat més pregon.

El que tocà l'ànima de Charles de Foucauld, intuïm en seguir la pista d'aquest «reconeixement», no fou ni l'espectacle de la pregària pública, ni l'Islam com a religió (les crítiques que dirigeix als jueus marroquins manifesten que més que les religions el que l'interessà llavors eren els homes que les practicaven) sinó una situació personal, tu a tu, absolutament inesperada, de reconeixement mutu i d'amistat

sincera i noble, sota el signe de l'acollida sagrada de Déu. Tal com suggereix Louis Kergoat, Tissint i tot el que representa de descoberta de la pregària i l'adoració en l'Islam fou l'escena, i les relacions humanes foren els principals actors: «Si l'Islam va contribuir a “trasbalsar profundament” Charles de Foucauld, a convertir-lo i orientar-lo cap a Déu, és lícit —repetim-ho— pensar que Tissint va ser l'escenari i Hadj Bou Rhim un dels protagonistes.»

Tanmateix, per no pintar un quadre idíl·lic de la seva visió de l'Islam i de les persones musulmanes, cal recordar que, posteriorment, sobretot a partir dels assassinats massius de cristians armenis a mans dels turcs, mentre estava a Akbès, a Síria, les seves opinions esdevingueren molt més crítiques. La figura bíblica que usará Charles de Foucauld, ja convertit, per a expressar que és Déu qui l'ha conduït cap a Ell a través de la trobada amb l'altre quan encara no era ni creient i fins i tot quan no sabia reconèixer-la, és la Visitació: el misteri del reconeixement de la presència de Déu en l'altre —en gestació!— manifestat en la salutació d'Elisabet i Maria.

Aquesta característica del moment zero de la conversió de Charles de Foucauld, un convers sota el signe de la interpellació que Déu ens fa a través de la fe de l'altre, tan peculiar, tant sorprenent alhora, el fa un personatge especialment significatiu per als nostres dies, en els quals vivim de ple la irrupció d'un món globalitzat en el qual, el pluralisme intercultural i interreligiós, o sigui el contacte, contrast, i fins i tot les confrontacions de cultures, religions i les relacions entre persones dels orígens més diversos, són el nostre pa de cada dia. Aquest nou estil d'espiritualitat de frontera, de desbrossador, no es limita a una mena d'especialització exclusiva només per a aquells cristians que viuen en contacte amb persones de religió islàmica. La gràcia i la novetat de l'estil de vida cristiana que desvetlla la vida i l'obra de Foucauld és la seva dimensió d'universalitat: l'inici d'una manera de proposar la fe a tot aquell que és «altre», o sigui, a totes aquelles persones allunyades de la fe cristiana —començant per nosaltres mateixos, els primers que ens hem de convertir— siguin quins siguin els motius que els (ens) tenen apartats d'aquesta recerca cristiana de Déu, i sigui allà on sigui. Es tracta d'una fe viscuda en la frontera, volcada

de manera sencera vers l'altre, i atenta als signes de Déu, capaç de «*saisir les circonstances*» que es manifesten en aquesta trobada.

Foucauld va haver de significar el cristianisme a l'avantguarda, posició pròpia dels *défricheurs* de la confraria que va fundar el 1909, la UNION, donant així una nova oportunitat a l'Evangeli i a l'Església de «començar-ho tot de nou». Aquest estil d'espiritualitat, aquest desig de conversió progressiva i constant, ¿no es manifesta ara, i cada vegada més intensament, com la inspiració, fresca i pregona, per a una fe encarnada en el cor del segle XXI? Viure la fe amb la joia de la interpellació de la presència de l'altre, que ens remet a l'Altre de Déu!, vet ací el missatge seductor que revelen les conversions de Charles de Foucauld!